

गण्डकी प्रदेश, विज्ञान तथा प्रविधि नीति, २०७६

१. पृष्ठभूमि

विज्ञान तथा प्रविधि एकाईस शताब्दिको सामाजिक तथा आर्थिक सम्बृद्धिका लागि विश्वव्यापीरूपमा अपरिहार्य छ । कुनै पनि देशको विकासमा विज्ञान र प्रविधिको उपयोगिता अत्यावश्यक मानिन्छ । नेपालको संविधानको धारा ५१ कोभाग ४ मा राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व अन्तर्गत विकास सम्बन्धी नीतिमा वैज्ञानिक अध्ययन, अनुसन्धान एवं विज्ञान र प्रविधिको आविष्कार, उन्नयन र विकासमा लगानी अभिवृद्धि गर्ने तथा वैज्ञानिक, प्राविधिक, बौद्धिक र विशिष्ट प्रतिभाहरूको संरक्षण गर्ने उल्लेख गरिएको छ । त्यस्तै भाग ३ मा 'मौलिक हक र कर्तव्य अन्तर्गत' धारा २७ मा सूचनाको हक, धारा ३० मा स्वच्छ वातावरणको हक, धारा ३६ मा खाद्य सम्बन्धी हक, धारा ३७ मा आवासको हक र धारा ४४ मा उपभोक्ताको हक उल्लेख भएका छन् । उल्लेखित नागरिक हक प्राप्त गर्नका लागि नागरिकका आधारभूत आवश्यकता सम्बन्धी नीतिमा शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यवसायिक, सीपमूलक, रोजगारमूलक बनाउने प्रावधान समावेश गरिनु आवश्यक हुन्छ । तसर्थ, विज्ञान तथा प्रविधिको भरपूर उपयोग गरी संविधान प्रदत्त अधिकारहरू उपलब्ध गराउने वातावरण सहज तुल्याउन तत्सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था गरिनु आवश्यक देखिन्छ ।

नेपालको संविधानमै विज्ञान तथा प्रविधिलाई देशको विकाससँग आवद्ध गर्दै अध्ययन, अनुसन्धान एवम् विज्ञान तथा प्रविधिको आविष्कार, उन्नयन र विकासमा लगानी अभिवृद्धि गर्ने र वैज्ञानिक र प्राविधिक प्रतिभाहरूको संरक्षण गर्ने नीति लिइएको छ । विज्ञान तथा प्रविधिले विकासको सूचांकलाई प्रतिनिधित्व गर्दछ । यो सूचांक देशको अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा वैज्ञानिक अनुसन्धान केन्द्रहरूसँग पनि जोडिएको हुन्छ । विज्ञान प्रविधिकेत्रले सरकार र नागरिकलाई सहयोग गर्ने क्षेत्रहरू मुख्यतः कृषि, वन, उर्जा, सूचना तथा सञ्चार, वातावरण, स्वास्थ्य, औद्योगिक विकास र सुरक्षा हुन् । साविक केन्द्रिकृत राज्य प्रणाली अनुरूप विज्ञान प्रविधि क्षेत्रमा केहि काठमाण्डौं केन्द्रित निकायहरूको स्थापना गरिएका छन् । विभिन्न नीतिनियमहरू बनेका छन् । प्रादेशिक सरकारले केन्द्र स्तरमा बनेका त्यस्ता निकायहरूले प्रदान गर्ने सेवा तथा सुविधाहरूलाई कसरी अपनाउने भन्ने सवाल महत्वपूर्ण बनेको छ । राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा उपलब्ध विज्ञान र प्रविधिको विकास तथा उपयोगबाट प्रतिस्पर्धात्मक क्षमताको विकास गर्दै प्रदेशको विकासमा प्रभावकारी योगदान पुर्याउनु आजको आवश्यकता हो । साथै विज्ञान तथा प्रविधिको अध्ययन, अनुसन्धान तथा प्रयोगद्वारा प्रदेशको सर्वाङ्गीण विकासमा योगदान पुर्याउनका लागि प्रदेशमा उपलब्ध स्रोत साधनको वैज्ञानिक उपयोग गर्नु आवश्यक छ । तसर्थ, गण्डकी प्रदेश सरकारले आफ्नै परिवेश सुहाउँदो विज्ञान तथा प्रविधिनीति र कार्यक्रमहरू तय गनुपर्ने देखिएकाले गण्डकी प्रदेश, विज्ञान तथा प्रविधि नीति, २०७६ तय गरिएको छ ।

मुख्य सचिव

समाजिक विकास सन्सार
मन्त्री
उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
गण्डकी प्रदेश, नेपाल

२. समस्या, चुनौती र अवसरहरू

विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी विषय कुनै मन्त्रालयको स्पष्ट वा विशिष्ट कार्यक्षेत्र भित्र नपर्नु, सेवाप्रवाहमा विज्ञान र प्रविधिलाई आबद्ध गर्न नसकिनु, विज्ञान प्रविधिको क्षेत्रमा न्यून लगानी हुनु, प्राविधिक जनशक्तिको न्यूनतम उत्पादन र उत्पादित जनस्रोतको उचित परिचालन र उपयोग हुन नसक्नु जस्ता समस्याहरू रहेका छन् । विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रमा निरन्तर र दीगो लगानीका लागि स्रोतको पहिचान, शैक्षिक क्रियाकलापलाई विज्ञान तथा प्रविधिमैत्री बनाउनु, सरकारी सेवाप्रवाहको पद्धतिलाई समय सापेक्ष प्रविधि अनुकूल बनाउनु पर्ने, स्थानीय तहका विकास कार्यक्रमहरू विज्ञान र वातावरणमैत्री बनाउनु पर्ने, दैनिक उपभोग्य वस्तुहरूको गुणस्तरीयता परिक्षण गरी स्वस्थ खाद्यबजार कायम राख्नु पर्ने, स्थानीय बजारमा भित्र्याइएका नयाँनयाँ प्रविधिहरूको जानकारी अद्यावधिक गरी स्तरिय प्रविधिपक्षमा प्रदेश र स्थानीय सरकारका विभिन्न निकायहरूलाई विज्ञान तथा प्रविधि सेवाप्रदान गरी सहयोग गर्न प्रादेशिक तहमा विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रको स्पष्ट संरचना निर्माण गर्न कानूनी व्यवस्था मिलाउनु पर्ने चुनौतीहरू छन् । विज्ञान शिक्षालाई गुणस्तरीय र सर्वसुलभ बनाउनु, युवा वैज्ञानिकहरूको पलायन रोकेर प्रदेशमै अनुसन्धान गर्ने वातावरण सृजना गर्नु, आवश्यक दक्ष तथा प्राविधिक जनशक्तिको पहिचान गरी आपूर्ति गर्नु जस्ता चुनौतीहरू विद्यमान छन् ।

प्रदेशस्तरमा विज्ञान तथा प्रविधिको विकास र विस्तार, सो सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन, सर्वेक्षण, जनशक्ति विकास एवं उपयोग, वैज्ञानिक अध्ययनको उन्नयन र विकास गर्नु, प्राज्ञिक अनुसन्धानमा समावेश हुनु, विज्ञानको अध्यापन विद्यालय देखि प्रारम्भ भई विश्वविद्यालयको विशिष्ट तहसम्म हुनु, विज्ञान अध्ययनमा आकर्षण र जागरूकता बढ्नु, प्रदेशभित्र संघीय सरकार मातहतका विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी केन्द्रीय संस्थाहरूको उपस्थिति रहनु (सूचना प्रविधि विभाग, विज्ञान संग्रहालय, राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र, विश्वविद्यालयहरू अन्तर्गत विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी शिक्षण संस्थाहरू र तिनले संचालन गर्ने शैक्षिक कार्यक्रमहरू), डिजिटल र सूचना प्रविधिको प्रयोग र त्यस प्रति जनअभिरुचि बढ्दै जानु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन ।

३. परिकल्पना

प्रादेशिक जीवनस्तरमा सुधार गरी गण्डकी प्रदेशलाई एक आधुनिक, समुन्नत, गतिशिल र वैज्ञानिक संस्कारयुक्त समृद्ध प्रदेशको रूपमा स्थापित गर्ने ।

४. लक्ष्य

वैज्ञानिक चेतनाको अभिवृद्धि गरी विज्ञान तथा प्रविधिको विकास र उपयोगबाट प्रदेशको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा टेवा पुर्याउने ।

मुख्य सचिव

५. उद्देश्यहरू

- ५.१ विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा ज्ञान, सीप र दक्षताको समुचित विकास एवं उपयोगद्वारा क्षमताको अभिवृद्धि गर्ने,
- ५.२ विज्ञान तथा प्रविधिको माध्यमबाट प्राकृतिक स्रोत र साधनहरूको दीगो उपयोग गरी वातावरण संरक्षण गर्न वैज्ञानिक संस्कार र अनुसन्धानमुखी शिक्षामा जोड दिने,
- ५.३ विज्ञान तथा प्रविधिलाई प्रदेशका हरेक विकास र गुणस्तरीय सेवा प्रवाहसँग आवद्ध गरी राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा परिचित र प्रतिष्पर्धात्मक स्थितिमा पुर्याउने ।

६. नीति

उपरोक्त उद्देश्यहरू प्राप्तिका लागि देहायका नीति अवलम्बन गरिनेछः

- ६.१. विज्ञान तथा प्रविधिका क्षेत्रमा राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र अन्तर्राष्ट्रिय निकायहरूसँग समन्वय अभिवृद्धि गरी उपलब्ध विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी ज्ञान र सीपको अधिकतम उपयोग गर्ने,
- ६.२. विज्ञान तथा प्रविधिको योजनाबद्ध विकासद्वारा प्रदेशको उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउने,
- ६.३. विद्यालय, कलेज र विश्वविद्यालयतहमा विज्ञान तथा प्रविधि अध्ययन/अध्यापनलाई अनुसन्धानसँग आवद्ध गर्ने,
- ६.४. दीगो विकास, प्राकृतिकस्रोतको उपभोग तथा व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षणको अवधारणालाई आत्मसात गरी योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा जोड दिने,
- ६.५. आयातित प्रविधिको स्तर निर्धारण र आवश्यक प्रविधिको प्रतिस्थापनका लागि परीक्षण नतिजाका आधारमा सुव्यवस्थित गर्ने कार्यमा जोड दिने,
- ६.६. प्रदेशका प्राथमिकताका क्षेत्र पहिचान गरी वैज्ञानिक अनुसन्धानात्मक र नवप्रर्वद्धन कार्यक्रमलाई आन्तरिकीकरण गर्ने ।

७. रणनीतिहरू

उपरोक्त नीति अवलम्बनका लागि देहायका रणनीतिहरू अपनाइनेछः

- ७.१. प्रादेशिकतहमा सुविधा सम्पन्न विज्ञान तथा प्रविधि अनुसन्धानशाला स्थापना गर्ने,
- ७.२. प्रदेशमा विद्यालय विज्ञान शिक्षा शिक्षण सुदृढीकरण कार्यक्रमहरूलाई बढावा दिने,
- ७.३. सूचना प्रविधि र कम्प्युटर ज्ञानको उपयोग गरी प्रदेशभरका स्रोत साधन र पूर्वाधारको विवरण विद्युतीय माध्यमबाट अभिलेखन गर्ने,
- ७.४. विज्ञान र प्रविधिको प्रयोगबाट गुणस्तरीय निकासीयोग्य वस्तुको उत्पादनलाई बढावा दिने र प्रदेश बजारमा आयात हुने दैनिक उपभोग्य वस्तु औषधि तथा खाद्यपदार्थ आदिको गुणस्तर मापनमा प्रविधिको प्रयोगलाई बढावा दिने,

मुख्यालय तथा
अपडेटा गर्ने
पोखरा, नेपाल

प्रमुख सचिव

७.५. प्रदेश विकासमा वैज्ञानिक तथा प्राविधिज्ञहरुबाट अधिकतम भूमिका निर्वाह हुन सक्ने वातावरणको सृजना गर्ने,

७.६. युवा वैज्ञानिक प्रतिभा पलायन न्यूनीकरण गर्न उपयुक्त वातावरण सृजना गर्ने,

७.७. विज्ञान तथा प्राविधिको विकास र वैज्ञानिक अनुसन्धानमा निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहितगर्दै निजी क्षेत्रको सहभागिता बढाउने,

७.८. रैथाने (Indigenous) तथा स्थानीय (Local) प्राविधि,श्रोत र साधनको विकास, विस्तार परिचालन एवं उपयोग गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिई प्राविधिको विकास ग्रामिण तहसम्म पुर्याउने ।

८. कार्यनीति

८.१. पूर्वाधार विकास

८.१.१ यस प्रदेशमा सुविधा सम्पन्न गण्डकी विज्ञान तथा प्राविधि प्रतिष्ठान स्थापना गरिनेछ । उक्त प्रतिष्ठानले प्रदेशभर विज्ञान शिक्षण, वैज्ञानिक अनुसन्धान, रैथाने प्राविधिको अभिलेखन र आधुनिक प्राविधिको (Advances Technology) परिक्षणको नतिजानागरिकलाई हस्तान्तरण गरी गुणस्तरिय सेवाप्रदान गर्न प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गर्नेछ । उक्त प्रतिष्ठान स्कुल तहदेखि विश्वविद्यालय तहसम्मका विज्ञान तथा प्राविधि क्षेत्रका विद्यार्थी, शिक्षक, वैज्ञानिक, इन्जिनियर, डाक्टर समेतका प्राविधिक सबैका लागि अनुसन्धानको साझाथलो बनेछ । स्कुल, कलेज, विश्वविद्यालय, प्राविधिक शिक्षालय, अनुसन्धान प्रतिष्ठान, संग्रहालय, प्रयोगशाला स्थापित प्रतिष्ठानका सदस्य बन्न सक्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

८.१.२. विद्यमान प्रयोगशालाहरुको सुदृढिकरण गर्नुका साथै विज्ञान तथा प्राविधि सम्बन्धी सन्दर्भ प्रयोगशाला (Reference Laboratory) र प्रादेशिक प्रयोगशालाको क्रमशः विकास गरिनेछ । केन्द्रिय प्रयोगशालाहरूसँग सहकार्य एवं समन्वय स्थापना गरिनेछ ।

८.२. वैज्ञानिक अनुसन्धान

८.२.१ क्षेत्रगत अनुसन्धान युनिटको स्थापना गरिनेछ । मुख्यतः आधारभूत तथा व्यवहारिक क्षेत्रका विषयगत अनुसन्धान युनिटको व्यवस्था गरिनेछ । उर्जा, वातावरण, खाद्य विज्ञान तथा प्राविधि, स्वास्थ्य तथा औषधि विज्ञान, कृषि तथा वन विज्ञान, म्याटेरियल विज्ञान, भौतिक, रासायनिक तथा जीव विज्ञान, इन्जिनियरिङ तथा सूचना प्राविधि अनुसन्धान युनिटको स्थापना गरिनेछ ।

८.२.२ प्रदेशको प्राथमिक क्षेत्र पहिचान गरि वैज्ञानिक अनुसन्धानात्मक र नवप्रर्वद्धन कार्यक्रमको तय गरिनेछ ।

८.२.३ खानेपानी, खाद्य तथा पेय पदार्थ, औषधी, निर्माण सामग्री, श्रृंगार सामग्री र अन्य उपभोग्य वस्तुको गुणस्तरियता मापन गरी प्रदेश सरकारलाई गुणस्तरिय सेवा सुविधा उपलब्ध गराउन सहयोग गरिनेछ ।

८.२.४ स्वास्थ्य विज्ञानमा विभिन्न सर्ने तथानसर्ने रोगहरुको पहिचान र निदानकालागि मोलिकुलर, जेनेटिकल र इमुनोलोजिकल प्राविधिको विकास गरिनेछ ।

प्रमुख सचिव

८.२.५ विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा मौलिक सृजनशिलता प्रोत्साहन र स्वदेश तथा विदेशमा रहेका युवा वैज्ञानिकहरूलाई आकर्षण गरिनेछ ।

८.२.६ परम्परागत तथा स्थानीय प्रविधिको पहिचान गरि तिनको वैज्ञानिक विकासमा जोड दिइनेछ ।

८.२.७ प्लाष्टिक र प्लाष्टिकजन्य साधनको प्रयोगले गर्दा पर्ने नकारात्मक असर बारे खोज अनुसन्धान गर्ने र त्यसको उपयोगमा न्यूनीकरण गरिनेछ ।

८.२.८ नविकरणीय उर्जा र यसको उपयोग गर्न अध्ययन अनुसन्धानात्मक कार्यलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।

८.२.९ वन, वन्यजन्तु, पन्छी, वनस्पति तथा जैविक विविधताको संरक्षण सम्बर्धन र दीगो विकासका लागि अनुसन्धानात्मक कार्यक्रम गरिनेछ ।

८.२.१० प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना प्रविधिको विकास गरिनेछ ।

८.३. जनशक्ति विकास

८.३.१ प्रतिष्ठानमा विश्वविद्यालय तथा उच्च शिक्षालयका शिक्षक, विद्यार्थी, अन्य स्वदेशी तथा विदेशी क्षेत्रका अनुसन्धानकर्ताहरूलाई विद्वत वृत्तिप्रदान गरी अनुसन्धान क्षमता अभिवृद्धि गर्न अवसर प्रदान गरिनेछ ।

८.३.२ प्राथमिकताका क्षेत्रहरूमा शोधकार्य गर्न इच्छुक प्रशिक्षार्थीहरूलाई प्रतिस्पर्धाको आधारमा अनुसन्धान अनुदानप्रदान गरिनेछ ।

८.४. विज्ञान प्रविधि प्रवर्द्धन

८.४.१ प्रदेशभरका जनप्रतिनिधि, निजामति कर्मचारी तथा विज्ञान शिक्षकहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि विज्ञान प्रविधि प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

८.४.२ विद्यालय विज्ञान शिक्षा शिक्षण सुदृढीकरण कार्यक्रमहरूलाई बढवा दिइनेछ ।

८.४.३ प्रादेशिक विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठानको मातहतमा प्रत्येक जिल्लामा घुम्ती विज्ञान प्रविधि प्रयोगशाला (Mobile Science and Technology Lab) र विशेषज्ञ सम्पर्क कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

८.४.४ विद्यालय, क्याम्पस तथा व्यवसायमा आवद्ध वैज्ञानिकहरूलाई प्रोत्साहन तथा प्रतिभा प्रस्फुटन गर्न प्रत्येक वर्ष (Junior Science Camp) वैज्ञानिक सम्मेलन, विज्ञान प्रदर्शनी, विज्ञान ओलम्पीयाड जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।

८.४.५ प्रतिष्ठानसँग सहकार्य गरी औद्योगिक संस्थाहरूलाई अनुसन्धान र विकास (Research and Development) मा अनिवार्य लगानीगर्न प्रेरित गरिनेछ ।

८.४.६ विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी जर्नल, विभिन्न पुस्तक, पर्चा, बुलेटिन तथा सचेतना पोष्टर प्रकाशन गरिनेछ ।

८.५ प्रादेशिक तथ्यांक बैंक

८.५.१ प्रदेशभरका वैज्ञानिक तथा प्राविधिक जनशक्ति, कृषि तथा वन पैदावरका उत्पादन तथा बजार वितरण प्रणालीका तथ्यांकहरू संकलन गर्न विभिन्न सरकारी निकायसँग समन्वय गरि प्रादेशिक तथ्यांक बैंकको विकास गरिनेछ ।

सचिव

८.६. समन्वय तथा सहकार्य

८.६.१. विज्ञान तथा प्रविधिमा अध्ययन, अनुसन्धान गर्नको निमित्त राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रसँग सम्पर्क विस्तार गरि सहकार्य गरिनेछ ।

८.६.२. प्रदेशको प्राथमिकता क्षेत्र पहिचानका लागि विज्ञान तथा प्रविधिको अध्ययन, अनुसन्धानमा प्रादेशिक मन्त्रालयहरूसँग समन्वय एवं सहकार्य गरिनेछ ।

८.६.३. प्रदेश सरकार र मातहतका निकाय, शैक्षिक संस्था, अनुसन्धान प्रतिष्ठान र औद्योगिक संस्थाबीच सहकार्य तथा समन्वयको वातावरणको विकास गर्न वैज्ञानिक-औद्योगिक अन्तरक्रिया (Academia-Industry Dialogue) कार्यक्रम सञ्चालनगरिनेछ ।

८.६.४. विभिन्न विधामा अन्वेषणबाट प्राप्त व्यवहारिक ज्ञानलाई सरोकारवाला पक्षहरु समक्ष प्रवाह गरी प्रयोगमा ल्याउन सहयोग गरिनेछ ।

९. संस्थागत संरचना

प्रदेशको सर्वाङ्गिक विकासका लागि विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा प्रादेशिक दृष्टिकोण र नीति अख्तियार गर्न र आवश्यक मार्गदर्शन एवं समन्वय प्रदान गर्न देहाय बमोजिम प्रादेशिक विज्ञान तथा प्रविधि कार्यकारी समितीको निर्माण गरिनेछ । उक्त समितीको संरचना निम्नानुसार हुनेछः

क. माननीयमन्त्री, उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	अध्यक्ष
ख. सदस्य, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग (विज्ञान तथा प्रविधि हेर्ने)	सदस्य
ग. सचिव उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	सदस्य
घ. प्रतिनिधि, गण्डकी विश्वविद्यालय (विज्ञान तथा प्रविधि विषय सम्बन्धित)	सदस्य
ङ. प्रतिनिधि, विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रमा ख्याति प्राप्त विज्ञहरुमध्येबाट (कम्तीमा १ जना महिला सहित ३ जना)	सदस्य
च. प्रतिनिधि, उद्योग व्यवसायी मध्येबाट १ जना	सदस्य
छ. कार्यकारी निर्देशक गण्डकी विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान	सदस्य सचिव

१०. कानूनी व्यवस्था

विज्ञान तथा प्रविधि नीतिको कार्यान्वयन तथा अनुगमनको लागि आवश्यकता अनुसार क्षेत्रगत नीति, ऐन, नियम, निर्देशिका बनाई लागू गरिनेछ ।

प्रमुख सचिव

११. आर्थिक व्यवस्था

विज्ञान तथा प्रविधि नीति कार्यान्वयन गर्नको लागि सरकारी श्रोत, वैदेशिक सहयोग, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरु, निजी क्षेत्रको लगानी प्रमुख आर्थिक श्रोत हुनेछन् । यस नीतिको आधारमा बन्ने योजना कार्यान्वयन गर्नका लागि थप व्ययभार नपर्ने तथा नीतिका आधारमा बन्ने योजना कार्यान्वयनका लागि स्थानीयतह र विकास साझेदारहरूसँग समन्वय र सहकार्यमा लगानी वृद्धि गर्न जोड दिइनेछ । नीति कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय प्रबन्ध कानून बनाई व्यवस्थित गरिनेछ ।

१२. अनुगमन तथा मुल्यांकन

यस नीतिअनुरूप सञ्चालन गरिने कार्यक्रमहरुको प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्न नियमित रूपले अनुगमन र मुल्यांकनका लागि सरोकारवाला संस्थाहरुको समेत सहभागिता रहने गरि चुस्त र प्रभावकारी संयन्त्र बनाइनेछ । नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मुल्यांकनको ढाँचा कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ । उपलब्ध नतिजालाई वस्तुगत र निष्पक्ष रूपमा आवश्यक पुरस्कार वा दण्डका लागि सिफारिस गर्ने पद्धति अंगिकार गरिनेछ । यस्ता कार्यमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको अधिकतम उपयोग गरिनेछ ।

१३. नीतिको परिमार्जन

विज्ञान तथा प्रविधि विषय समेट्ने यो गण्डकी प्रदेशको प्रमुख नीति हो । प्रत्येक पाँचबर्षमा यस नीतिको पुनरावलोकन गरी परिमार्जन गर्न सकिनेछ ।

प्रमुख सचिव